

Naredio paljbu na svoje

Prosinačke žrtve: Zla sjena Hrvata nad rodoljubima ubijenima

Čim je zlosretnog 1. prosinca 1918. proglašena nova država, vidjelo se kakva će ona biti prema nesrpskim narodima, a osobito prema Hrvatima.

Režimska proslava ujedinjenja protekla je u vrijeđanju Hrvata i svega hrvatskog, što je izazvalo bijes javnosti...

Foto: Arhiva VL

Piše: **Hrvoje Dečak**

Svakog 5. prosinca Hrvatska se sjeća prosinačkih žrtava – 15 poginulih i više od 20 ranjenih domoljuba koji su pali kao prve žrtve surovosti režima velikosrpske Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. No, manje je poznato da je paljbu na rodoljube zapovjedio i time se poslije čak javno hvalio jedan Hrvat – dr. Budislav Grga Anđelinović.

Čim je zlosretnog 1. prosinca 1918. proglašena nova država, vidjelo se kakva će ona biti prema nesrpskim narodima, a osobito prema Hrvatima.

Tko pisne, uhićen je

Da bi se pokazalo da žitelji glavnoga hrvatskog grada tobože oduševljeno podupiru ujedinjenje s Kraljevinama Srbijom i Crnom Gorom, Narodno vijeće Države SHS je organiziralo u Zagrebu 5. prosinca prije podne proslavu ujedinjenja i misu u katedrali. Režimska proslava protekla je, uz ostalo, u vrijeđanju Hrvata i svega hrvatskog. To je izazvalo bijes javnosti. Popodne je na Trg stigla povorka ogorčenih građana na čelu s pripadnicima 25. i 53. pješачke domobranske pukovnije. Klicali su hrvatskoj republici, ali i boljševičkoj revoluciji. Kad je povorka došla na Jelačićev trg, na njih su iz okolnih zgrada otvorili vatru mornari, sokolaši i drugi dragovoljci – pristaše Narodnog vijeća. Na užas građana, Trg se napunio mrtvima i ranjenima. Navečer je zagrebački garnizon razoružan, a oružanu vlast je preuzela srpska vojska. Dvije prevratničke pukovnije su raspuštene.

Ubrzo je uvedeno pravo izvanredno stanje – lokalima je ograničeno radno vrijeme, zabranjeno je javno okupljanje i oglašavanje, a svatko tko je nešto pisnuo protiv novog režima, bio je uhićen.

Dok su povjesničari kasnije ponekad više isticali nacionalnu, a ponekad socijalnu notu prosvjeda 5. prosinca, danas je stajalište da je osim nedvojbenog protivljenja polunasilnom ujedinjenju u Kraljevinu SHS i težnji za hrvatskom samobitnosti, raspoloženje prosvjednika bilo slojevito. Naime, nakon završetka Prvoga svjetskog rata u Srednjoj Europi su bili česti prosvjedi i pobune vojnika i građana.

Narod protiv monarhije

Boljševičke i socijalističke ideje nadahnute Oktobarskom revolucijom i pod dojmom antiratnog raspoloženja prodrle su među vojnike čitave Države Slovenaca Hrvata i Srba (Slovenija, Hrvatska, BiH i Vojvodina). Ljude je oduševila ideja republikanizma, simbolizirajući ideju o državi bez vojske, rata, siromaštva i poreza, pa su široki narodni slojevi bili uopće nastrojeni protiv bilo kakve nove monarhije.

Ipak, prosinačke su žrtve s pravom ostale u povijesti kao prvi organizirani bunt protiv podređenog položaja Hrvatske u novoj jugoslavenskoj državi, koja je već pokoljem 5. prosinca pokazala svoje pravo lice, a dalje je bilo sve gore. Usljedilo je političko, gospodarsko i svako drugo nasilje, praćeno neprekidnim ponižavanjem Hrvata.

No, vratimo se Grgi Anđelinoviću. Rođen je u Sućuraju na Hvaru 1886. U Zagrebu je doktorirao pravo, a tu je završio i studij povijest i zemljopis. U početku je bio pravaš i vatreni hrvatski domoljub, pa je pokrenuo ili uređivao listove poput Mlade Hrvatske, Hrvatske krune i Hrvatske države. Tijekom 1913. bio je i predsjednik splitskog NK Hajduk. Za prvoga svjetskog rata Austrija ga je zatvarala. Tada Grga Anđelinović radi veliki zaokret. Još kao član Narodnog vijeća SHS i jedan od glavnih zagovornika bezuvjetnog ujedinjenja pod srpskom dominacijom, zajedno sa Svetozarom Pribičevićem prijetio je Stjepanu Radiću ubojstvom, huškajući na njega ulicu i prijeteći mu linčom. Prosinac 1918. Anđelinović dočekuje kao povjerenik Narodnog vijeća SHS za javnu sigurnost u Zagrebu. U tom svojstvu zapovijedio je pokolj na Jelačićevu trgu.

Ponosan, krvavih ruku

Pristupio je već 1919. novoosnovanoj Jugoslavenskoj demokratskoj stranci i u njoj ostao do 1928. Od ujedinjena na dalje Anđelinović je istaknuti orjunaš i režimski političar, za što je bio nagrađivan visokim dužnostima. Tako je nakon pokolja u skupštini 1928. postao ministar, a kasnije veleposlanik u Pragu i Beču. Nakon raspada Jugoslavije 1941. otišao je u emigraciju i priključio se četničkim krugovima, pišući i u kanadskom Srpskom glasniku i četničkom listu Novosti. Navodno je surađivao i s četničkim vojvodom popom Đujićem. Vratio se u Hrvatsku 1945., a umro je 1. svibnja 1946.

Inače, njegov mlađi brat Danko Anđelinović bio je istaknuti književnik i prevoditelj, ali kao i Grga, veliki jugoslavenski unitarist.

A evo što je doktor Grga Anđelinović sam rekao o svojoj ulozi u pokolju 5. prosinca. Zagrebački časopis "Riječ" u broju od 30. travnja 1921. prenio je njegov govor u beogradskoj Skupštini održan 26. travnja iste godine. Oštro napadajući hrvatske pravaše da nerado gledaju na ujedinjenu Kraljevinu SHS i da pokušavaju isprovocirati nove neredne u Hrvatskoj, Anđelinović se isprio: "Ako bi Hrvatska jednog dana postala Irska, mi ćemo opet biti žandari!" Na to mu je glas iz publike, aludirajući na prosinačke žrtve, dobacio: "Vi u tome imate prakse." Anđelinović je odgovorio: "Po svojoj dužnosti smatrao sam da treba prvi da počnem i ja se tim krvavim rukama ponosim!"

